

ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ДЭЛГЭРЭНГҮЙ ТАНИЛЦУУЛГА

Монгол Улсын Их Хурлын 2022 оны 01 дүгээр сарын 14-ний өдрийн “Монгол хүний удмын сангийн аюулгүй байдлыг хамгаалах, хүн амын өсөлтийг дэмжих талаар авах арга хэмжээний тухай” 01 дүгээр тогтоолын 7-д “хүн амын өсөлт, нөхөн үржихүй, гэр бүлийн тогтвортой байдлыг дэмжих зорилгоор жирэмсэн эмэгтэй, эх, хүүхдэд үзүүлэх эмнэлгийн тусламж, үйлчилгээ, асаргаа сувилгааны чанар, хүртээмжийг сайжруулах, хүүхдийн тооноос хамааруулан гэр бүлд дэмжлэг үзүүлэх талаар холбогдох хуулийн төслийг боловсруулж, Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлэх” гэж заасан.

Засгийн газрын 2024 оны 11 дүгээр сарын 20-ны өдрийн “Монгол Улсын хууль тогтоомжийг боловсронгуй болгох үндсэн чиглэл батлах тухай” 181 дүгээр тогтоолоор баталсан “Монгол Улсын хууль тогтоомжийг 2028 он хүртэл боловсронгуй болгох үндсэн чиглэл”-ийн 95-д Нийгмийн халамжийн тухай хуулийг шинэчлэн найруулахаар, 102-т “Гэр бүлийн хөгжлийг дэмжих тухай (Анхдагч хууль) тус тус заасан байна.

Монгол Улсын Их Хурлын 2024 оны 21 дүгээр тогтоолоор баталсан “Монгол Улсын Засгийн газрын 2024-2028 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөр”-ийн 2.1.1.2-д “Гэр бүлийн тухай хуулийг шинэчлэн батлуулж, “Чанартай амьдрал-гэр бүлийн гишүүдийн оролцоо” хөтөлбөрийг хэрэгжүүлнэ.”, 2.1.1.3-т “Хиймэл оюун ухааныг ашиглан иргэн бүрийн хэрэгцээ, шаардлагад нийцсэн нийгмийн үйлчилгээг нэвтрүүлнэ.”, 2.1.1.4-д “Гэр бүлийн хөгжлийн цогц үйлчилгээний төвийг бүх аймаг, дүүрэгт төр, хувийн хэвшлийн түншлэлээр ажиллуулж, гэр бүлд сэтгэл зүйн зөвлөгөө өгөх, гэр бүлийн гишүүдийн ёс зүйн хариуцлагыг дээшлүүлэх нөхцөлийг бүрдүүлнэ.” гэж тус тус заасан.

Дээр дурдсан хууль, тогтоол шийдвэрийн хэрэгжилтийг хангах зорилгоор Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 10 дугаар зүйлийн 10.1.2 дахь заалтад заасны дагуу Гэр бүлийн хөгжлийг дэмжих тухай хуулийн төслийг боловсруулах ажлын хэсгийг Гэр бүл, хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын сайдын 2025 оны А/37 дугаар тушаалаар, холбогдох байгууллагын албан тушаалтан, судлаач, эрдэмтдийг оролцуулан байгуулж, хуулийн төслийг Засгийн газрын 2016 оны 59 дүгээр тогтоолоор баталсан хууль тогтоомжийн төсөл боловсруулах аргачлалын дагуу боловсрууллаа.

Гэр бүлийн хөгжлийг дэмжих тухай хуулийн төслийг батлагдсан үзэл баримтлал, Хуулийн тогтоомжийн тухай хуулийн шаардлагад нийцүүлэн 6 бүлэг, 32 зүйлтэйгээр боловсруулав. Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 33.4-т “Хуулийн төслийн дэлгэрэнгүй танилцуулгад шинэчилсэн найруулга бол бүлгээр, ... багцлан тусгана” гэж заасны дагуу танилцуулгыг доорх байдлаар боловсруулан бэлтгэв.

Хуулийн төсөлд ГБХНХ-ын сайдын “Санал авах тухай” 2025 оны 05 дугаар сарын 16-ны өдрийн 01/1630 болон 2025 оны 10 дугаар сарын 06-ны өдрийн 01/3178 тоот албан бичгээр 2 удаа холбогдох байгууллагуудаас санал авч тусгасан болно.

Нэгдүгээр бүлэг Нийтлэг үндэслэл

Энэ бүлэгт хуулийн зорилт, хууль тогтоомж, хуулийн үйлчлэх хүрээ, гэр бүлийн хөгжлийг дэмжихэд баримтлах зарчмыг тусгасан.

Хуулийн үйлчлэх хүрээ

Гэр бүлийн хөгжлийг дэмжих тухай хуулийн төсөлд “энэ хуульд заасан шалгуур, нөхцөлийг хангасан Монгол Улсын харьяат иргэн, Монгол Улсад хууль ёсоор оршин сууж байгаа гадаадын иргэн, харьяалалгүй хүн, тэдгээрийн гэр бүлд хамаарна” гэж зааж өгсөн. Харин хүүхэд, эх эцэгт олгох мөнгөн дэмжлэгийг хуульд заасан шалгуур, нөхцөлийг хангасан Монгол Улсын иргэн болон Гадаадын иргэний эрх зүйн байдлын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.1.7, 5.1.8-д заасан хүн хамаарахаар тусгасан. Хуулийн төсөлд тусгасан орон сууцны дэмжлэгт Монгол улсын иргэн хамаарахаар тусгасан.

Энэ хууль батлагдсанаар Эх, эцэг, олон хүүхэдтэй өрх толгойлсон эх, эцэгт тэтгэмж олгох тухай болон Олон хүүхэд төрүүлж өсгөсөн эхийг урамшуулах тухай хууль хууль хүчингүй болно.

Хуулийн нэр томьёо

Хуулийн нэр томьёонд “гэр бүлд ээлтэй орчин”, “ажил, амьдралын тэнцвэрийг хангах”, “гэр бүлийн хөгжлийг дэмжих үйл ажиллагаа”, “залуу гэр бүл”, “гэр бүлийн үйлчилгээний цахим мэдээллийн сан” зэрэг шинэ нэр томьёонуудыг тусгаж, тодорхойлсон. “асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч”, “хүүхэд үрчлэн авах”, “хүүхдээ асарч байгаа” зэрэг нэр томьёо нь Эх, эцэг, олон хүүхэдтэй өрх толгойлсон эх, эцэгт тэтгэмж олгох тухай хуулиар тодорхойлсон нэр томьёонууд бөгөөд энэ хууль батлагдсанаар тус хууль хүчингүй болох тул эдгээр нэр томьёог хуульд оруулсан болно.

Хоёрдугаар бүлэг Гэр бүлийн хөгжлийг дэмжих үйл ажиллагаа

Энэ бүлэгт гэр бүлийн хөгжлийг дэмжих дараах үйл ажиллагаануудыг тусгасан.
Үүнд:

- орон сууцны дэмжлэг үзүүлэх;
- ажил, амьдралын тэнцвэрийг хангах;
- гэр бүлийн боловсролыг дэмжих;
- эрүүл мэндийг дэмжих;
- нийгэм, сэтгэл зүйн үйлчилгээ үзүүлэх;
- гэр бүлийн өдрийг тэмдэглэх.

Мөн гэр бүлийн хөгжлийг дэмжих үйл ажиллагаа нь дээрхээр хязгаарлагдахгүй бөгөөд бусад хууль тогтоомжид заасан бусад дэмжлэг байж болно.

Орон сууцны дэмжлэг

Үндэсний статистикийн хорооны мэдээгээр Монгол Улсад 2025 оны байдлаар 1,011,078 өрх байна.

- **Өрхийн бүтэц:**

- Ганц бие өрх: 191,542 буюу нийт өрхийн 19.2%.
- 4 ам бүлтэй өрх: 177,826 буюу 17.8% (хамгийн түгээмэл).
- 3 ам бүлтэй өрх: 161,372 буюу 16.2%.
- Олон ам бүлтэй өрх: 10-аас дээш ам бүлтэй өрх 6,472 буюу 0.6% байна.

Эндээс харахад Монгол Улсад **4 ам бүлтэй өрх хамгийн олон** байдаг ба энэ нь нийт өрхийн ойролцоогоор **17.8%**-ийг эзэлдэг.

- **Малчин өрх:** 2020 оны тооллогоор 181,050 малчин өрх байгаа бөгөөд 15-34 насны малчид 30%-ийг эзэлж байна.

- **Гэрлэлт ба цуцлалт:**

- 2019 оны гэрлэлттэй (20,043) харьцуулахад 2025 онд гэрлэлт (12,582) буюу 27%-иар буурсан.
- Гэр бүл цуцлалтын тоо 5%-иар өссөн.

- **Өрхийн амьдрах орчин:**

- Өрхийн 33% нь монгол гэрт, үлдсэн нь тусдаа байшин эсвэл нийтийн орон сууцанд амьдарч байна.

Гэр бүлд орон сууцны дэмжлэг үзүүлэх үйл ажиллагаа нь гэр бүл ипотекийн зээлээр орон сууц худалдаж авах, түрээсийн орон сууцан хамруулах гэсэн арга хэмжээнээс бүрдэнэ. Гэр бүл ипотекийн зээлээр орон сууц худалдаж авах тохиолдолд хүүхэдтэй залуу гэр бүл, 3 ба түүнээс дээш хүүхэдтэй гэр бүл анх удаа ипотекийн зээлээр орон сууц худалдан авах гэж байгаа бөгөөд ипотекийн зээлийн зорилтот бүлгийн жагсаалтад орсон тохиолдолд Зээлийн батлан даалтын сангийн тухай хуульд заасны дагуу ипотекийн зээлийн урьдчилгаа төлбөрийн 60 хүртэлх хувьд Зээлийн батлан даалтын сангаас батлан даалт гаргах” хэлбэрээр дэмжлэг үзүүлнэ.

Анх удаа ипотекийн зээлээр орон сууц худалдан авах гэж байгаа эсвэл түрээсийн орон сууцанд хамрагдахаар бүртгүүлсэн хүүхэдтэй залуу гэр бүл болон 3 ба түүнээс дээш хүүхэдтэй гэр бүлийг тэргүүн ээлжид хамруулах арга хэмжээг Засгийн газраас хэрэгжүүлэхээр заасан.

Одоогийн байдлаар нийслэл болон зарим аймагт иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлаас тухайн орон нутгийн өмчийн түрээсийн орон сууцанд зорилтод бүлгийн иргэдийг хамруулахтай холбоотой журмыг батлан мөрдүүлж байна.¹ Өөрөөр хэлбэл, орон нутгийн өмчийн түрээсийн орон сууцанд хэнийг хамруулах эсэхийг тухайн орон нутаг нь өөрөө бие даан шийдвэрлэх бөгөөд үүнд төрөөс оролцохгүй байх нь зүйтэй.

¹ Нийслэлийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын Тэргүүлэгчдийн 2019 оны 114 дүгээр тогтоолоор батлагдсан “Нийслэлийн зорилтод бүлгийн иргэдийг түрээсийн орон сууцанд хамруулах журам”-ыг баталсан, мөн Төв аймгийн иргэдийн Төлөөлөгчийн Хурлын Тэргүүлэгчдийн 2019 оны 5 дугаар тогтоолоор батлагдсан “Түрээсийн орон сууцны сан бүрдүүлж, зорилтод бүлгийн иргэдийг түрээсийн орон сууцанд хамруулах журам”-ыг баталсан.

Ажил, амьдралын тэнцвэрийг хангах

2021 онд батлагдсан Хөдөлмөрийн тухай хуулийн 43.3-т “Ажил олгогч нь ажил, амралтын цагийг зохицуулах, хөдөлмөр эрхлэлтийн уян хатан нөхцөл хэрэглэх зэргээр ажилтны ажил, амьдралын тэнцвэрийг хангахад дэмжлэг үзүүлэх, хамтын гэрээ, хөдөлмөрийн дотоод хэм хэмжээнд тусгах замаар ажилтны хүүхдэд ээлтэй, хүүхэд хамгааллын бодлого хэрэгжүүлнэ” хэмээн анх удаа “ажилтны ажил, амьдралын тэнцвэрийг хангах” зохицуулалт тусгагдсан. Гэвч хэрхэн “ажилтны ажил, амьдралын тэнцвэрийг хангах” нарийвчилсан зохицуулалт тусгагдаагүй байна.

Хөдөлмөр эрхэлж буй таван хүн тутмын хоёр нь илүү цагаар ажиллаж байна. Нийт ажиллагчдын 411.2 мянга (34.8%) нь илүү цагаар (долоо хоногт 48 цагаас их) ажиллаж байгаа бөгөөд эрэгтэйчүүд (44.6%) эмэгтэйчүүдээс (23.7%) 20.9 хувиар илүү цагаар ажиллаж байна. Илүү цагаар ажиллах нь ажиллагчдын бие, сэтгэцийн эрүүл мэндэд сөрөг нөлөө үзүүлэхээс гадна ажил, амьдралын тэнцвэрийг нь алдагдуулдаг. Цаашлаад, гэр бүл төлөвлөлт, хүүхдийн хүмүүжил болон ажлын бүтээмжид сөргөөр нөлөөлдөг². Ажил олгогч гэр бүлтэй, хүүхэдтэй, мөн гэр бүлд хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэн, ахмад настан байдаг ажилтны хөдөлмөр эрхлэлтэд уян хатан нөхцөл хэрэглэх, ажил, амьдралын тэнцвэрийг хангахад чиглэсэн цалин хөлсийг бууруулахгүйгээр ажлыг цагийг богиносгох, зайнаас, цахимаар ажиллуулах, ээлжийн амралтын өдрийг нэмэгдүүлэх, хүүхдийн өрөө бий болгох зэрэг арга хэмжээг ажилтны төлөөлөлтэй зөвшилцөн хөдөлмөрийн дотоод хэм хэмжээндээ тусган хэрэгжүүлэхээр хуулийн төсөлд тусгасан.

Ажилчдын хэрэгцээ, шаардлага, нөхцөл байдал харилцан адилгүй байдаг, мөн ажилтны ажил, амьдралын тэнцвэрийг хангах нь ажил олгогч ба ажилтан хоёрын аль алиных нь хэрэгцээг хангах, харилцан үр ашигтай харилцааг бий болгох бий болгох зорилготой тул эн арга хэмжээ талуудын сайн дурын оролцоо, зөвшилцөлд суурилах шаардлагатай. Иймд Хуулийн төслийн 8 дугаар зүйлд гэр бүлтэй ажилчдын онцлогт тохирсон ажил, амьдралын тэнцвэрийг хангах арга хэмжээнүүдийг тусгасан байх ба эдгээрийг хэрэгжүүлэхийг ажил олгогчид заавал үүрэг хүлээлгээгүй, харин ажил олгогч, ажилтнуудтайгаа зөвшилцөн хөдөлмөрийн дотоод хэм хэмжээндээ тусган хэрэгжүүлэхээр тусгасан.

Гэр бүлийн боловсролыг дэмжих

Гэр бүл, хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яамны зүгээс монгол гэр бүлийн харилцааны байдал, өөрчлөлт, хэв шинжийн судалгааг 2010, 2018, 2024 онуудад хийж ирсэн. Тус судалгааны дүнгээс харахад гэр бүлийн доторх зөрчил маргаан, гэр бүл салах шалтгаан нь үзэл бодлын зөрүү, санхүү, орон сууцны асуудал, хардалт, гэр бүлээс гадуурх харилцаа зэрэг асуудлууд давамгайлсан хэвээр байна. Энэ нь нэг талдаа орлогын ядуурал, нийгэм, эдийн засгийн үр нөлөөнөөс хамаарч байгаа

² АЖИЛЛАХ ХҮЧНИЙ БОЛОН АЛБАДАН ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТИЙН СУДАЛГААНЫ ҮНДСЭН ТАЙЛАН, УСХ, 2022.

ч, нөгөө талдаа гэр бүл төлөвлөлт, гэр бүлийн боловсрол дутмаг, гэр бүлийг дэмжих цогц тогтолцоо бүрэн гүйцэд бүрэлдээгүйтэй холбоотой юм.

2024 оны судалгаагаар өрхийн тэргүүний боловсролын түвшинг түүний эхнэр/нөхрийн боловсролын түвшинтэй харьцуулахад хосуудын хувьд ерөнхийдөө өөртэйгөө адил, ойролцоо боловсролын түвшний хүнтэй гэр бүл болох сонирхолтой байгаа нь харагдаж байна. Судалгааны үр дүнгээс харахад оролцогчдын олонх буюу 58 хувь нь гэр бүл болохоос өмнө бэлгийн харилцаанд орохыг хүлээн зөвшөөрч байгаа нь бэлгийн болон ёс суртахууны талаарх үзэл хандлага нээлттэй болж, нийгмийн уламжлалт хэв загвараас өөрчлөгдөж байгааг харуулж байна. Харин 33 хувь нь үүнийг үл зөвшөөрч, уламжлалт үнэт зүйлсийг баримталж буйг илэрхийлж байгаа бөгөөд үлдсэн 9 хувь нь тодорхой байр суурьгүй байгаа нь энэ сэдвийн талаар төдийлөн сонирхоогүй анхаарал хандуулаагүй байна. Энэ нь гэр бүлийн боловсрол, бэлгийн хүмүүжил, нийгмийн үнэт зүйлсийн талаарх ойлголтыг цаашид өргөжүүлэх шаардлагатай байна.

Гэр бүлийн боловсрол нь гэр бүлийн гишүүдийн харилцаа, үүрэг хариуцлага, ойлголт, харилцан хүндэтгэл, шийдвэр гаргалт зэрэг гэр бүлийн амьдралд шаардлагатай мэдлэг, ур чадвар, хандлагыг эзэмших, хөгжүүлэх зорилготой боловсролын үйл ажиллагаа юм. Энэ нь гэр бүлийн хүчирхийлэл бууруулах, үр хүүхдээ өсгөх, амьдралаа зөв төлөвлөх, эрүүл, тогтвортой гэр бүлийг бий болгоход чухал үүрэг гүйцэтгэдэг. Уг асуудал хуулиар шууд зохицуулагдаагүй ч одоогийн байдлаар Хүүхэд, гэр бүлийн хөгжил, хамгааллын ерөнхий газар, Боловсролын ерөнхий газар хамтран гэр бүлийн боловсрол олгох сургалтын модулийг гаргаж, сургагч багш нарыг бэлтгэн, гэр бүлийн боловсрол олгох сургалтыг зохион байгуулж байна. Иймд гэр бүлийн боловсролыг дэмжих үйл ажиллагааг хуульчилж, энэ талаарх сургалт, нөлөөллийн үйл ажиллагааг аймаг, нийслэл, дүүргийн боловсролын, соёлын болон гэр бүлийн асуудал хариуцсан төрийн байгууллага зохион байгуулах зохицуулалтыг тусгасан.

Нийгэм, сэтгэл зүйн үйлчилгээ үзүүлэх

Гэр бүлийн хүрээнд үүсэж буй зөрчил, маргаан нь олон хүчин зүйлээс хамааран бий болдог.

Тухайлбал, Гэр бүл, хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яамнаас 2024 онд хийсэн “Монгол гэр бүлийн харилцааны өнөөгийн байдал, өөрчлөлт” судалгаанд оролцогчдын 29.2 хувь нь үзэл бодлын зөрчлөөс, 24.4 хувь нь согтууруулах ундааг хэтрүүлэн хэрэглэснээс, 22.8 хувь нь харилцан ойлголцдоггүйгээс, 21.5 хувь нь мөнгө санхүүгийн хомсдолоос гэр бүлийн зөрчил, маргаан үүсдэг гэж үзжээ. Гэр бүлийн зөрчил, маргааны шалтгааныг хот болон хөдөөгөөр тодруулахад судалгаанд хамрагдсан хотын гэр бүлүүдийн хувьд харилцан үл ойлголцол (25.3%), мөнгө санхүүгийн хомсдол (24.7%) голлох шалтгаан болж байгаа бол хөдөөгийн гэр бүлүүд архидалтаас (26.1%), харилцан ойлголцдоггүйгээс (21.1%) үүдэлтэйгээр зөрчил маргаан гардаг байна.

Үүнтэй холбогдуулан иргэдээс төрөөс хүсч байгаа дэмжлэг туслалцааны төрөлд орлого, ажлын байр нэмэгдүүлэх саналтай адил буюу судалгаанд

оролцогчдын 30 гаруй хувь нь сэтгэлзүйн зөвлөмж, тусламж, сэтгэл заслын үйлчилгээг нэмэгдүүлэхийг хүссэн байна.

Нийгэм, сэтгэл зүйн үйлчилгээг гэрлэгчдийн харилцааг сайжруулах, гэрлэлт цуцлалт, гэр бүлийн хүчирхийллээс урьдчилан сэргийлэх талаар зөвлөгөө, мэдээлэл өгөх; эвлэрүүлэн зуучлах үйл ажиллагаанд мэргэжил, арга зүйн дэмжлэг үзүүлэх; эх, эцэг, асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчид хүүхэд хүмүүжлийн эерэг аргын ур чадвар олгох сургалт зохион байгуулах, арга зүйн зөвлөгөө өгөх; эх, эцгээсээ тусдаа амьдарч байгаа хүүхдэд нийгэм, сэтгэл зүйн үйлчилгээ үзүүлэх; гэр бүлд нийгмийн ажлын үйлчилгээг стандартын дагуу үзүүлэх; гэр бүлийн гишүүдийг хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих, нийгмийн халамжийн шаардлагатай үйлчилгээнд холбон зуучлах зэрэг чиглэлээр аймаг, дүүргийн гэр бүлийн асуудал хариуцсан байгууллага, гэр бүлийн хөгжлийн цогц үйлчилгээний төв зохион байгуулж хүргэнэ.

2024 онд “Гэр бүлд үзүүлэх нийгмийн ажлын үйлчилгээнд тавигдах шаардлага” MNS 7038:2024 стандартыг батлан мөрдөж байна. Нийгмийн ажилтан гэр бүлд нийгмийн ажлын үйлчилгээ үзүүлэхдээ энэхүү стандартыг дагаж мөрдөнө. Аймаг, дүүргийн гэр бүлийн асуудал хариуцсан байгууллага, гэр бүлийн хөгжлийн цогц үйлчилгээний төв нь гэрлэгчдийн харилцааг сайжруулах, гэрлэлт цуцлалт, гэр бүлийн хүчирхийллээс урьдчилан сэргийлэх талаар зөвлөгөө, мэдээлэл өгөх үйл ажиллагааг зохион байгуулах бөгөөд мөншүүх дэх эвлэрүүлэн зуучлах үйл ажиллагаанд мэргэжил, арга зүйн туслалцаа үзүүлж, хамтран ажиллаж гэрлэгчдийн харилцааг сайжруулах, гэрлэлт цуцлалтаас урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагаа үр нөлөөтэй явуулах нь чухал юм.

Гэр бүлийн өдрийг тэмдэглэх

Нийтээр тэмдэглэх баярын болон тэмдэглэлт өдрүүдийн тухай хуулийн 5.1.5-д Жил бүрийн 5 дугаар сарын 15-ны өдрийн “Гэр бүлийн өдөр” болгож нийтээр тэмдэглэхээр заасан байдаг. Уг өдөр тохиосон долоо хоногийн хүрээнд орон нутаг аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Засаг дарга тухайн шатны боловсролын, соёлын болон гэр бүлийн асуудал хариуцсан төрийн байгууллагатай хамтран гэр бүл рүү чиглэсэн арга хэмжээг зохион байгуулах, угийн бичиг хөтлөхийг дэмжих, 25 ба түүнээс дээш жил хамт амьдарч, үр хүүхдээ зөв өсгөж хүмүүжүүлсэн гэр бүл болон гэр бүлд ээлтэй үйл ажиллагаа явуулсан иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагыг урамшуулах, алдаршуулах гэх мэт үйл ажиллагааг зохион байгуулна.

Мөн гэр бүл нийтээрээ амрах, жрүүл, тогтвортой гэр бүлийг төлөвшүүлэхэд хувь хүн, гэр бүл, нийгэм нийтээрээ идэвхтэй оролцох оролцоог дэмжих зорилгоор манай улсын уламжлалт баяр болох Үндэсний их баяр наадам, Цагаан сарын баярын өдөр долоо хоногийн амралтын өдөр тохиовол дараагийн ажлын өдөрт шилжүүлж, нийтээр амардаг зохицуулалтыг хуулийн төсөлд тусгасан.

Гуравдугаар бүлэг

Хүүхэд, эх, эцэгт олгох мөнгөн дэмжлэг

Уг бүлэг хүүхэд, эх, эцэгт олгох мөнгөн дэмжлэгийн зохицуулалтыг тусгасан. Эдгээр мөнгөн дэмжлэг дараах төрөлтэй байна. Үүнд:

- хүүхдийн мөнгөн дэмжлэг;
- жирэмсэн эхийн мөнгөн дэмжлэг;
- хүүхэд асарсны мөнгөн дэмжлэг;
- ихэр хүүхдийн мөнгөн дэмжлэг;
- олон хүүхэд төрүүлж өсгөсөн эхэд олгох мөнгөн урамшуулал.

Дээрх мөнгөн дэмжлэгүүд нь шинээр бий болгож байгаа мөнгөн дэмжлэгүүд биш бөгөөд хүн амын өсөлтийг дэмжих төрийн бодлогын хүрээнд өөр өөр хуулиар зохицуулагдан олгогдож байгаа мөнгөн дэмжлэгүүд юм. Тодруулбал, хүүхдийн мөнгөн дэмжлэгийн тухайд Нийгмийн халамжийн тухай хуульд “хүүхдийн мөнгөн тэтгэмж” нэрээр туссан бөгөөд Засгийн газрын 2023 оны 236 дугаар тогтоолоор батлагдсан “Хүүхдийн мөнгөн тэтгэмж олгох журам”-аар, жирэмсэн эхийн мөнгөн дэмжлэг, хүүхэд асарсны мөнгөн дэмжлэг, ихэр хүүхдийн мөнгөн дэмжлэг зэрэг нь “Эх, эцэг, олон хүүхэдтэй өрх толгойлсон эх, эцэгт тэтгэмж олгох тухай хууль”-аар зохицуулагдаж байгаа бөгөөд эдгээр мөнгөн дэмжлэгийг энэ хуульд нэгтгэж, нэг хуулиар зохицуулна” гэсэн үг. “Олон хүүхэд төрүүлж өсгөсөн эхийг урамшуулах тухай хууль”-аар зохицуулагддаг олон хүүхэд төрүүлж өсгөсөн эхэд олгох мөнгөн урамшуулалын харилцааг мөн нэгтгэж энэ хуулиар зохицуулж шийдвэрлэнэ.

Дээрх мөнгөн дэмжлэгийн хүрээнд зарчмын шинжтэй өөрчлөлтүүд гэвэл “хүүхэд асарсны мөнгөн дэмжлэг”-ийг 0-3 насны хүүхдээ асарч байгаа эх, эсхүл эцэгт олгож байгааг хэвээр үлдээв. Ингэхдээ “Энэ хуулийг дагаж мөрдөхөөс өмнө эх, эцэг, олон хүүхэдтэй өрх толгойлсон эх, эцэгт тэтгэмж олгох тухай хуулийн дагуу 0-3 насны хүүхэд асарсны тэтгэмж авахаар тогтоолгосон эх, эцэг, асран хамгаалагч тэтгэмжийг эрх дуусах хүртэл хугацаанд сар бүр хэвээр олгох” шилжилтийн үеийн зохицуулалтыг тусгасан. Олон хүүхэд төрүүлж өсгөсөн эхэд олгох мөнгөн урамшууллыг хамгийн бага хүүхэд нь 18 хүрсэн бол уг мөнгөн урамшууллыг зогсооно. Харин энэ зохицуулалт нь энэ хуулийг дагаж мөрдөхөөс өмнө Олон хүүхэд төрүүлж өсгөсөн эхийг урамшуулах тухай хуульд заасны дагуу “Эхийн алдар” одонгоор шагнагдсан эхэд хамаарахгүй” байх шилжилтийн үеийн зохицуулалтыг тусгасан. Эдгээр өөрчлөлтийг хийснээр мөнгөн дэмжлэгийн хэмжээг нэмэгдүүлэх боломж бүрдэнэ.

Журмаар зохицуулж байгаа харилцааг хуулиар зохицуулна

Засгийн газрын Засгийн газрын 2021 оны 199 дүгээр тогтоолоор “Эх, эцэг, олон хүүхэдтэй өрх толгойлсон эх, эцэгт тэтгэмж журам”, 2023 оны 236 дугаар тогтоолоор батлагдсан “Хүүхдийн мөнгөн тэтгэмж олгох журам”-ын зохицуулалтыг хуульд оруулсан, тухайлбал эдгээр мөнгөн тэтгэмж /хуулийн төсөлд мөнгөн дэмжлэг гэж нэршлээр тусгасан/-ийг зогсоох үндэслэл, суутгал хийх, мөн асрамжийн газар амьдарч байгаа, цагдан хоригдож байгаа, сургалт-хүмүүжлийн тусгай байгууллагад

ял эдэлж байгаа хүүхдийн мөнгийг хэрхэн олгох, хүүхдийн эрхийг зөрчсөн эцэг, эх, асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчид хүүхдийн мөнгийг олгохгүй, түдгэлзүүлэх үндэслэлийг хуульд тусгасан.

Харин хүүхэд, эх, эцэгт олгох мөнгөн дэмжлэгийг авах хүсэлт гаргах, түүнийг шийдвэрлэх журмыг гэр бүлийн хөгжлийн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн батлахаар тусгасан. Тодруулбал, хүсэлтийг цахимаар эсхүл бичгээр хэрхэн хүлээн авах, ямар баримт бичиг бүрдүүлэх, нийгмийн халамжийн байгууллага үүнийг хэдийн хугацаанд, хэрхэн шийдвэрлэх, төрийн байгууллага хооронд мэдээлэл солилцох зэрэг асуудлыг хуулиар биш журмаар шийдвэрлэх нь зүйтэй гэж үзсэн.

Дөрөвдүгээр бүлэг **Гэр бүлийн хөгжлийг дэмжих тогтолцоо**

Энэ бүлэгт гэр бүлийн хөгжлийг дэмжих талаар гэр бүлийн хөгжлийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын бүрэн эрх, гэр бүлийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллагын чиг үүрэг, аймаг, дүүргийн гэр бүлийн асуудал хариуцсан байгууллагын чиг үүрэг, хүүхэд, гэр бүлийн нийгмийн ажилтны чиг үүрэг, орон нутаг буюу иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал, аймаг, сум, нийслэл, дүүргийн Засаг даргын чиг үүргийг заасан. Мөн аймаг, дүүрэгт шинээр “гэр бүлийн хөгжлийн цогц үйлчилгээний төв”-ийг байгуулж, тус төвийн орон нутгийн соёл, спорт, хүүхэд, залуучууд, ахмад, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний хөгжлийн төв болон бусад боломжтой байгууламжийг түшиглэн ажиллуулна.

“Гэр бүлийн үйлчилгээний цахим мэдээллийн систем”-ийг гэр бүлийн хөгжлийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагын дэргэд ажиллуулах хүрээнд хүний хувийн мэдээллийг хадгалах, хамгаалах, цахим системээр дамжуулан үйлчилгээ үзүүлэх, цахим зөвшөөрөл авах, нууцлал, аюулгүй байдал, цахим системийн талаар төрийн захиргааны байгууллагын хэрэгжүүлэх чиг үүргийг тусгасан.

Гэр бүл, хүн ам зүйн судалгаа

Гэр бүл, хүн амын өсөлтийг дэмжих урт, дунд хугацааны бодлого, төлөвлөлт, стратегийг тодорхойлох, мөн бодлого боловсруулахад нотолгоонд суурилсан байх шаардлагыг хангах зорилгоор гэр бүлийн суурь судалгааг Үндэсний статистикийн хороо, гэр бүлийн хөгжлийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага хамтран таван жил тутамд хийнэ.

Гэр бүлийн үйлчилгээний цахим мэдээллийн систем

Гэр бүл, хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яам 2025 оны эхнээс гэр бүлийн хөгжлийн цахим үйлчилгээний E-Family платформуыг бүтээх ажлыг гүйцэтгэж байна. Тус платформоор дамжуулан иргэд, нийт гэр бүл өөрсдийн хэрэгцээнд тохирсон тухайлбал, залуу гэр бүл, дунд насны гэр бүл, ахмад настан, хөгжлийн бэрхшээлтэй гишүүнтэй зэрэг гэр бүлд чиглэсэн гэр бүлийн боловсрол, санхүүгийн зөвлөгөө, гэр бүлд үзүүлэх нийгмийн ажлын үйлчилгээ, нийгэм сэтгэл зүйн зөвлөгөө, эрүүл мэнд, хууль зүйн зөвлөгөө үйлчилгээг цахимаар нээлттэй авах боломжтой болно. Мөн тус цахим платформоор хүүхэд, эх, эцэгт олгох мөнгөн

дэмжлэгийг хүсэлтийг цахимаар хүлээн авах, цахимаар шийдвэрлэх боломжийг бүрдүүлнэ.

Тавдугаар бүлэг Санхүүжилт ба хяналт

Энэ бүлэгт Гэр бүлийг дэмжих үйл ажиллагааг дараах эх үүсвэрээс санхүүжүүлэхээр тусгасан. Үүнд:

- улсын болон орон нутгийн төсвийн хөрөнгөөр;
- төр, хувийн хэвшлийн түншлэлийн төслийн санхүүжилтээр;
- Зээлийн батлан даалтын сангийн мөнгөн хөрөнгөөр;
- дараа эргэн төлөгдөх нөхцөлөөр байгуулсан гэрээний үндсэн дээр банкны зээл болон хувийн хэвшлийн байгууллагаас гаргах хөрөнгөөр;
- Монгол Улсын засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуулийн 17 дугаар зүйлд заасан орон нутгийн сангийн хөрөнгөөр;
- хүн, хуулийн этгээд, гадаад улс, олон улсын байгууллагын хандив тусламж, төсөл, хөтөлбөрийн санхүүжилтээр;
- хуульд заасан бусад эх үүсвэр.

Улс, орон нутгийн төсвөөс гэр бүлийг дэмжих чиглэрээр энэ хуульд заасан үйл ажиллагаа, арга хэмжээг санхүүжүүлэхийг тодорхой заасан. Гэр бүлийг боловсролыг дэмжих, эрүүл мэндийг дэмжих, нийгэм сэтгэл зүйн үйлчилгээ үзүүлэхэд шаардагдар зардлыг санхүүжүүлэх аргачлал, зардлын нормативыг гэр бүлийн хөгжлийн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн баталж, зардлыг гэр бүлийн хөгжлийн асуудал эрхэлсэн болон холбогдох салбарын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүний төсвийн багцад тусгаж санхүүжүүлнэ.

Зургаадугаар бүлэг Бусад зүйл

Энэ бүлэгт шилжилтийн үеийн зохицуулалт, хууль зөрчигчид хүлээлгэх хариуцлага, хууль хүчин төгөлдөр болох зохицуулалтыг тусгасан.

Энэхүү хуульд шилжилтийн үеийн зохицуулалтыг тусгах зайлшгүй шаардлага байна. Хуулийг дагаж мөрдөхөөс өмнө эх, эцэг, олон хүүхэдтэй өрх толгойлсон эх, эцэгт тэтгэмж олгох тухай хуулийн дагуу 0-3 насны хүүхэд асарсны тэтгэмж авахаар тогтоолгосон эх, эцэг, асран хамгаалагч тэтгэмжийг эрх дуусах хүртэл хугацаанд сар бүр хэвээр үргэлжлүүлэх авах зохицуулалтыг тусгасан.

Түүнчлэн олон хүүхэд төрүүлж өсгөсөн эхэд олгох мөнгөн урамшууллыг эхийн бага хүүхэд аль хэдийн насанд хүрч, бүр 40 гарсан байхад ч гэсэн эхэд олгосоор байдаг энэ гажуудлыг арилгахыг зүйтэй гэж үзэж, бага хүүхэд нь 18 хүрсэн бол зогсоож байх зорхицуулалтыг тусгалаа. Гэхдээ энэ хуулийг дагаж мөрдөхөөс өмнө Олон хүүхэд төрүүлж өсгөсөн эхийг урамшуулах тухай хуульд заасны дагуу “Эхийн алдар” одонгоор шагнагдсан эхэд хамаарахгүй.

--оОо--